

БОЖИДАР БАНОВИЋ*

Факултет безбедности

Београд

НЕНАД СТЕКИЋ

Институт за међународну политику и привреду

Београд

УДК 351.77:351.78

Оригиналан научни рад

Примљен: 20.08.2020

Одобрен: 10.09.2020

Страна: 85-96

АДАПТАБИЛНОСТ СЕКТОРА БЕЗБЕДНОСТИ НА АТИПИЧНА ИСПОЉАВАЊА БЕЗБЕДНОСНИХ ПОЈАВА: ЕПИДЕМИЈА КОРОНА ВИРУСА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ**

Сажетак: Циљ рада је да испита могућности институција сектора безбедности Републике Србије да се адаптирају и пруже адекватан одговор на атипична испољавања појава безбедности. Аутори за студију случаја узимају епидемију корона вируса у Републици Србији у периоду између марта и јула 2020. године. Фокус истраживања усмерен је на четири значајна сегмента који су пратили епидемију корона вируса у Републици Србији: затварање граница (Републике Србије и држава у региону), глобалну инертност условљену пандемијом, проглашење ванредног стања и протесте као појаве чије манифестације су биле најизраженије. Аутори аплицирају постулате комплексног адаптивног система (енг. Complex Adaptive System) на сва четири случаја зарад пружања оцене која се тиче адаптабилности институција сектора безбедности Републике Србије на атипично испољавање кризе. Истраживање ће резултирати додатним увидом у стратешко организовање сектора безбедности и оценом квалитета институционалне адаптабилности у правовременом и адекватном одговору на кризне ситуације.

Кључне речи: комплексни адаптивни систем, стратешко управљање кризама, ковид, корона вирус, сектор безбедности, епидемија, протести

Уводна разматрања

Једна од општих и могућно најважнијих одлика сваког система јесте његова адаптабилност (Motamedi, 1977). Оваква тврдња је свакако најважнија када је реч о систему у оквиру ког функционишу институције сектора безбедности. Било да одговара на претње према којима је устројен и на које је унап-

* banovicb@fb.bg.ac.rs

** Рад је настао у оквиру пројекта “Србија и изазови у међународним односима 2020. године“, који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије, а реализује Институт за међународну политику и привреду током 2020. године.

ред припремљен, сваки систем мора бити спреман да се адаптира на изненадне и, по својим манифестним облицима, квалитативно нове изазове који могу угрозити националну безбедност. Епидемија COVID-19 у Републици Србији драстично је утицала на нарушавање јавног здравља грађана. Оно што карактерише различитост у односу на друге епидемије јесте њена глобална прева-ленца, као и медицини релативно непознат начин испољавања болести и меха-низма адекватног лечења. Због свих непознаница у вези са новом болешћу, Светска здравствена организација је 11. марта прогласила глобалну пандемију због „алармантног нивоа распрострањености и активности новог коронавиру-са“ (WHO, 2020).

Мада се почетком 2020. године веровало да ће болест изазвана вирусом COVID-19 бити само још једна у низу пролазних епидемија, то није (био) случај. Наиме, ова епидемија је и по својој манифестацији јединствена имајући у виду да је узроковала најпре делимичну, а потом и потпуну инертност гло-балног света.¹ Затварање државних граница је условило и специфичности у функционисању институција сектора безбедности националних држава. Због тога су институције сектора безбедности, у првој инстанци војне и полицијске снаге, као и обавештајно–безбедносне службе, биле принуђене да изнађу одго-воре на (н)ову атипичну претњу по безбедност становништва, као и на све пра-теће друштвене промене које су наступиле као директна последица епидемије.

Циљ овог рада је да прикаже могућност институција сектора безбеднос-ти Републике Србије да се адаптира и адекватно одговори на атипична испо-љавања појава безбедности. Аутори за студију случаја узимају епидемију ко-ронавируса у Републици Србији у периоду између марта и јула 2020. године. Фокус истраживања усмерен је на четири значајна и пратећа сегмента епиде-мије у Републици Србији: проглашење ванредног стања на територији Репуб-лике Србије, глобалну инертност условљену пандемијом, затварање државних граница и протесте у више градова у Србији, као појаве чије манифестације су биле најизраженије. Аутори аплицирају постулате комплексних адаптивних система (енг. *Complex adaptive systems – CAS*) на потенцијалне проблеме у ан-гажовању припадника Војске Србије, Министарства унутрашњих послова и Безбедносно–информативне агенције, зарад пружања оцене која се тиче адап-табилности институција сектора безбедности Републике Србије на атипична испољавања кризе. Имајући у виду комплексност кризе, и одсуство извештаја институција чији ће рад бити приказан (епидемија још увек траје), аутори ће анализу базирати на отвореним изворима података и правним актима усвоје-ним за време кризе. Истраживање ће резултирати додатним увидом у стратеш-ко организовање сектора безбедности и оценом квалитета институционалне адаптабилности у правовременом и адекватном одговору на кризне ситуације.

Овај рад је структурисан на следећи начин: најпре ће бити представљена концепција комплексног адаптивног система са његовим обележјима. Адеква-

¹ Преко 120 земаља света у одређеној мери је спровело делимичан или потпуни карантин, а само у НР Кини је преко 690 хиљада људи било у карантину у прва три месеца епидемијског таласа (Liu, 2020).

тан теоријски преглед ће омогућити издвајање важних сегмената из утемељених концепата који се тичу стратешког приступа управљања кризама. На бази издвојених особина које обезбеђују адаптабилност сектору безбедности, аутори ће централни део рада посветити епидемији (пандемији) COVID-19 у Републици Србији, и приказу институционалног одговора на кризу. Постулати који произилазе из комплексног адаптивног система, представљаће основ за оцену адаптабилности институција сектора безбедности Републике Србије током трајања кризе.

Може ли сектор безбедности бити у потпуности адаптибилан?

Рад институција сектора безбедности могуће је поставити у контекст теоријске матрице сложених (комплексних) адаптивних система. У општим теоријским расправама, прави се дистинкција између комплексних и „компликованих“ система.² Пол Силијер (*Paul Cilliers*) је један од најистакнутијих аутора који је допринео академској тематизацији комплексних адаптивних система. Овај аутор заступа тезу према којој комплексан систем увек обухвата особености „компликованог“ система, док потоњи нема све особине комплексности (Cilliers, 1998). Уколико се систем састоји од великог броја подсистема као његових мањих чинилаца који се, узгред, могу јасно анализирати, тада се упућује на комплексан систем (1998: 3). Силијер наводи да комплексни системи могу бити једино они који имају одлике „живости“, и међу њих убраја и друштвене облике организовања система. Овакво виђење доприноси и плодотворном укључивању друштвених институција као својеврсних система у аналитички оквир. Друга важна одлика комплексних адаптивних система у односу на „компликоване“ тиче се односа компонената са системом. Силијер наводи да комплексност резултира интеракцијом тих компоненти са системом, и да се тако створена комплексност као виша квалитативна вредност, манифестује управо на нивоу система (1998: 2). Због тога је важно имати у виду систем као објекат посматрања јер ће од тога у највећој мери зависити да ли је он комплексан или само „компликован“ (1998: 2).

Поред Силијерових ставова о комплексном систему, у академској литератури постоји много примера који национални систем (сектор) безбедности и институције власти, третирају као комплексни адаптивни систем (Cilliers, 1999; Fidler, 2007; Hill, 2011). Подвлачећи паралелу са институцијама глобалног управљања, Давид Фидлер (*David Fidler*) дефинише (глобалне) институције као „напор који друштва улажу у организовање и остваривање политичке моћи као одговор на изазове и прилике са којима се суочавају“ (Fidler, 2007). Додатно, овај аутор признаје да локална и глобална управа (институционално организовање) на свим нивоима укључују идентификацију суштинских циљева и механизма намењених за њихово постизање (2007: 3).

² Ова дистинкција почива на идентификовању сложености као квалитативно више категорије у односу на „компликован“ систем чија компликованост потиче од броја подсистема и великог броја чинилаца који утичу на његово функционисање и опстанак.

Због тога што функционисање сектора безбедности било које суверене државе представља квалитативно нову вредност у односу на збир функција које остварују појединачне институције, аутори овог рада верују да сектор (систем) безбедности може бити третиран као комплексан адаптивни систем. Осим претходно идентификованих одлика, у литератури се као најважније специфичке комплексног адаптивног система наводе велики број елемената од којих су системи састављени, као и њихова међусобна интеракција (Cilliers, 1999). Интеракције у таквом систему су нелинеарне, што таквом систему омогућује да остварује значајно сложеније размене података (1999: 4). Додатно, комплексни системи се описују као системи који су отворени „ка споља“, односно егзистирају у окружењу које им је додељено а зависи од описа сврхе његовог постојања (1999: 4).

У случају институција сектора безбедности оваква сврсисходност система одређена је дискреционим стратешким опредељењем сваке државе. На крају, Силијар истиче да комплексни системи „имају историју“ (1999: 4). Он наглашава само еволутивну компоненту у развоју система, већ сврстава њихову прошлост као најодговорнији чинилац тренутног понашања елемената система (1999: 4). Ипак, најважнијом особином комплексног адаптивног система, Силијар третира чињеницу да делови таквог система функционишу само према улазним информацијама које су доступне подсистему на његовом нивоу. Последично, деловање подсистема није ни на који начин узроковано понашањем целине.

У претходном делу текста, аутори су понудили аргументацију према којој би институције сектора безбедности као део националног система безбедности могле попримити својства комплексног адаптивног система. Међутим, додатно обликовање аргументације зависи и од одговора на питање да ли сектор безбедности може бити потпуно (до краја) адаптибилан?

Адаптабилност система на реалне околности и факоре који га изазивају, јесте његова важна одлика. Уколико би систем егзистирао у вакууму, био би неефикасан и не би одговорио потребама због којих је устројен. Таква је ситуација и са институцијама сектора безбедности. У уобичајеним околностима, систем, услед одсуства реалне опасности или испољавања безбедносне претње, не реагује нити се адаптира на околности пошто се оне не мењају. Међутим, онда када наступе околности или фактори који значајно „ремете“ уобичајено окружење у ком систем постоји, тада се систем адаптира како би ефикасно одговорио на нове претње. Скуп фактора изазваних одређеном појавом или процесом је, дакле, неопходан зарад измене динамике одговора система. У наставку ће бити представљени догађаји који су условљени епидемијом Корона вируса у Србији, а који због претходно изнете аргументације, представљају окидач за адаптабилност система (безбедности).

Окидач адаптабилности: епидемија COVID-19 у Србији

Ширење COVID-19 почело је у кинеској провинцији Хубеј (*Hubei*) крајем 2019. године. Мада је у почетку деловало као да епидемија неће имати веће

размере, већ крајем фебруара и почетком марта 2020. године Европа је била значајно погођена. Светска здравствена организација прогласила је избијање ”међународне забринутости за јавно здравље” 30. јануара, а пандемију 11. марта (Bjelajac, Filipović, 2020). Светска здравствена организација је 13. марта саопштила да је Европа постала епицентар пандемије, са више пријављених случајева и смрти него остатак света, осим Кине (WHO, 2020). У Републици Србији је нулти пацијент регистрован 6. марта, од када се интензивира доношење одлука којима се ограничава свакодневни живот и функционисање грађана и привреде (Министарство здравља, 2020). Релативно неповољан развој епидемије кулминирао је проглашењем ванредног стања 15. марта. То је био први пут да се активира члан 200 Устава Републике Србије, који стимулише проглашење ванредног стања. Ванредно стање трајало је 54 дана и укинато је Одлуком о укидању ванредног стања од 6. маја која је сутрадан ступила на снагу (Сл. Гласник РС, бр. 65, 2020). Министар здравља је 17. марта донео наредбу о организовању и спровођењу мере карантина којом се, између осталих, као мере прописују контрола путника и здравствено упозорење за све путнике на аеродромима и другим граничним прелазима у Републици Србији, у складу са Стручно-методолошким упутством Републичке стручне комисије за заразне болести (Сл. Гласник РС, 33/2020). Поред тога, наредбом су, као мере прописане и ограничење слободе кретања и обавезни здравствени прегледи лица која су била, или за која постоји сумња да су била у контакту са лицима оболелим од заразне болести (Сл. Гласник РС, 33/2020). Додатно, министар здравља је 19. марта донео наредбу којом се епидемија заразне болести COVID-19 проглашава епидемијом од „већег епидемиолошког значаја за територију Републике Србије“ (Сл. Гласник РС, 37/2020).

Друга важна околност која је битно утицала на свакодневни живот грађана, привреде и институција сектора безбедности, била је привремено затварање државних граница Републике Србије. Пратећи изузетно висок прилив држављана Србије из дијаспоре у матицу на самом почетку кризе, Влада Републике Србије (као и готово све друге европске владе) донела је одлуку о потпуном затварању државне границе. Таква одлука усвојена је 12. марта (Сл. гласник РС, бр. 25/2020), чиме су државне границе потпуно затворене за путнички саобраћај.

Следећа важна околност је глобална инертност и конфузност у погледу информисања и рада масовних медија (видети више у Bjelajac, Filipović, 2018). Имајући у виду недостатак адекватне вакцине као и непостојање терапије за Ковид позитивне пацијенте, целокупно човечанство је било принуђено на мере изолације (у појединим случајевима потпуног карантина) и тиме последично на знатно повећану инертност. Чињеница која иде у прилог тврдњи да је глобална инертност драстична, јесте процењено смањење међународног путничког саобраћаја у 2020. години за чак 59% на глобалном нивоу (ИЦАО, 2020). У другом кварталу међународни ваздушни саобраћај смањен је за чак 92%, док је у трећем кварталу 2020. године умањење износило 70% (ИЦАО, 2020).

Четврта важна специфичност која је била и највидљивија, јесу протести који су се догодили након парламентарних избора одржаних 21. јуна. Вишед-

невни протести грађана су иницијално били мирни, што су искористиле групе хулигана за напад на припаднике полиције услед чега су скупови добили насилан карактер. Протести су почели 7. јула и трајали су неколико узастопних дана. Повод протеста је незадовољство дела грађана најавима поновног ограничавања кретања и осталих мера које су биле на снази током ванредног стања, зарад ублажавања новог таласа епидемије.

Институционални и правни аспекти стратешког управљања кризама у Републици Србији

У претходном поглављу су аутори овог рада идентификовали четири околности које су обликовале свакодневни живот грађана Србије током епидемије у периоду између 6. марта када је регистрован нулти пацијент, до краја јула. Чак три од четири специфичности епидемије нису уобичајене за сектор безбедности у редовним околностима. Због тога је важно сагледати модалитете кроз које су институције и органи сектора безбедности одговорили на њих. Пошто је немогуће засебно анализирати сваку, аутори ће настојати да на систематичан начин прикажу најзначајније одлике сваке од четири ситуације, уважавајући везе у функционисању институција у сва четири случаја.

Проглашење ванредног стања на територији једне државе у правној теорији се третира „озбиљним нарушавањем регуларности правног поретка и уласка у правни режим који мења начин рада институција“ (Dyzenhaus, 2006). Независно од институције и механизма проглашења ванредног стања, извршна власт је та којој се поверавају знатно већа овлашћења што је чини подложнијом за могуће злоупотребе или акумулацију моћи (2006: 4). Међународна комисија правника (*International Commission of Jurists*) препоручује да државна уставна решења јасно утврде услове под којима се ванредно стање може проглашавати и извршавати тако да институције који прибегавају хитним клаузулама унапред знају опсег и ограничење својих овлашћења (ICJ, 1983). Комисија даље препоручује да уставни прецизирају да мере не смеју утицати на она права која су призната као когентна у међународном праву и да би требало да прецизирају ефекте ванредних стања на права грађана и овлашћења различитих грана власти (ICJ, 1983). Коначно, препоруке се односе и на енумерацију јасних ситуација које оправдавају одступање од нормалног правног поретка и утврди поступак за проглашавање ванредног стања који даје примарну одговорност законодавцу, одређује трајање ванредне ситуације и периодично ревидира потребу за његовим наставком (ICJ, 1983).

Линда Кејт (*Linda Camp Keith*) и Стивен По (*Steven Poe*) су у опсежној студији доказали да постоје статистичке правилности када је реч о односу нарушавања људских права и интензитета кризе због које је проглашено ванредно стање. Ови аутори су поређењем интензитета криза са којима су се суочавале државе у периоду након Другог светског рата и уставним одредбама о суспендовању појединих људских права током трајања ванредних стања, установили да су владе грубо кршиле људска права у случају насилних побуна

и грађанских ратова, што није био случај са ненасилним протестима и кризама мањег обима (Camp Keith & Poe, 2004:1091).

Иако су такве ситуације битно другачије и веома ретке, институције извршне власти морају бити спремне на деловање и у ванредном стању. Чланом 13 Закона о полицији прописано је да Министарство унутрашњих послова (МУП), у складу са својим делокругом, као и у складу са прописима из области одбране, „врши припреме за деловање за време ванредног или ратног стања“ (Сл. Гласник РС, чл.13: 6/2016). Даље се наводи да за време ванредног или ратног стања Министарство задатке из свог делокруга извршава тако што „насталим променама прилагођава своју организацију, облике и методе рада у складу са законом и актима донетим ради отклањања ванредног, односно ратног стања“ (Сл. Гласник РС, чл. 13: 6/2016). Оваквим решењем законодавац је прописао потребу за адаптабилношћу МУП-а у односу на проглашење стања које по свом режиму битно одступа од редовног. Не само да Закон регулише рад Министарства у целини, већ и ангажман појединих организационих јединица. Тако је као један од посебних задатака Дирекције полиције, предвиђено стварање „потребних услова за одржавање и подизање способности и припремљености Полиције за деловање у стању повећаног ризика, током ванредног и ратног стања“ (Сл. Гласник РС, чл. 24 ст.9: 6/2016).

У случају потребе за спречавањем ширења заразних болести, Уставом Републике Србије (чл. 39), предвиђено је да „слобода кретања и настањивања и право да се напусти Република Србија могу бити ограничене законом“ (Устав Републике Србије, 2006: чл. 39). Међутим таква одлука донета је у форми наредбе коју је потписао министар унутрашњих послова уз сагласност министра здравља. Министар је наредбу донео свега три дана након проглашења ванредног стања, на основу Уредбе Владе о мерама за време ванредног стања. Наредбом је било забрањено кретање на јавним местима, односно ван станова, просторија и објеката за становање у стамбеним зградама и изван домаћинства, а прецизирано је које категорије становништва су изузете од ограничења (Сл. Гласник РС, 34/2020).

Током ванредног стања рад припадника Полиције је модификован у складу са новоусвојеним актима, и усмерен ка контроли поштовања мера прописаних од стране ресорног министра и Владе Србије. Највећи део послова које је обављала полиција тицали су се контроле кућног карантина, патролирању, обезбеђивању поштовања забране кретања у одређеном временском периоду на јавним местима и очување јавног реда и мира.³

Законом о Безбедносно–информативној агенцији (БИА) није предвиђено посебно ангажовање агенције за време ванредног стања, нити постоји одредба која би јасније указала на институционалну адаптабилност на атипична испољавања безбедносних појава. Делокруг агенције одређен је као „обављање послова који се односе на заштиту безбедности Републике Србије и откривање и спречавање делатности усмерених на подривање или рушење Уставом ут-

³ Детаљнија анализа садржаја усвојених аката од стране Владе Србије као и поступање припадника полиције предмет је извештаја појединих невладиних организација (Đorđević, 2020).

врђеног поретка Републике Србије; истраживање, прикупљање, обраду и процену безбедносно-обавештајних података и сазнања од значаја за безбедност Републике Србије и информисање надлежних државних органа о тим подацима“ (Закон о БИА, 2002: чл.2). Иако не постоје јавно доступни извештаји о раду агенције за време ванредног стања, током трајања епидемије, у јавности је покренута расправа о могућој злоупотреби овлашћења БИА у неколико наврата. Наиме, председник Србије је у једном од интервјуа у контексту обавезне самоизолације лицима која долазе из иностранства, изјавио да „безбедносне службе имају савремене техничке мере којима прате телефонске бројеве, пре свега италијанске“ (Слободна Европа, 2020). Председник је додатно изјавио да службе „не прислушкују, већ прате да ли се крећу људи са италијанским бројевима у ромингу“ (Слободна Европа, 2020). Иако су медији и стручна јавност у неколико наврата иницирали потребна објашњења, БИА их није доставила. Иако је било најављено да ће се састати, Одбор Скупштине Србије за контролу служби безбедности то није учинио, пошто је последња седница одржана 4. марта, непосредно пре почетка епидемије у Србији (Скупштина Србије, 2020). Председник Републике је 21. априла у контексту тренутне епидемије упутио захвалност БИА поредећи је са израелским Мосадом и британском агенцијом МИ-6, као и обавештајним службама САД. Према његовим тврдњама, БИА је нарочито била активна у набавци материјала, респиратора и медицинске опреме за потребе здравственог система (Beta, 2020).

Војска Републике Србије такође је била изузетно активна током трајања епидемије. Законом о Војсци Србије предвиђено је да се војна полиција може ангажовати у пружању помоћи органима унутрашњих послова (полиције) у миру и ванредном стању на основу захтева надлежног органа по одобрењу министра одбране (Закон о Војсци Србије, 2007: чл. 53). Осим тога, једна од мисија Војске Србије јесте подршка цивилним властима у супротстављању претњама безбедности. Припадници Војске су учествовали у обезбеђењу објеката за здравствени надзор повратника из иностранства у Београду, Кладову и на Златибору, вршиле непрекидну биолошку дезинфекцију људи и покретних ствари у халама Београдског сајма, „Чаир“ (Ниш), Новосадском сајму, као и појединим школама и другим салама у којима је организован здравствени надзор особа са лакшим симптомима (Војска Србије, 2020). Додатно, према подацима Војске Србије, током трајања епидемије је обављен транспорт 35.000 лица и 22.000 тона различитог терета, уз ангажовање више од 2000 возила, која су на реализацији ових задатака прешла око 800.000 километара (Војска Србије, 2020). У борби против епидемије, припадници Војске Србије имали су помоћ АБХО тимова Оружаних снага Руске Федерације који су вршили дезинфекцију објеката и здравствених установа (Војска Србије, 2020).

Законом о потврђивању уредаба које је Влада уз супотпис Председника Републике донела за време ванредног стања, потврђено је усвајање 11 уредаба донете од стране Владе Републике Србије (Сл. гласник РС, 62/2020). Уредбама је доминантно регулисано функционисање привредног и економског система Републике Србије, затим активности које Влада предузима зарад ублажавања ефеката епидемије и мере које су се односиле на ограничење кретања.

Све институције су у извесној мери и у складу са својим материјалним и кадровским могућностима адекватно одговориле на новонасталу кризу. Упркос томе, чини се да на системском нивоу, институције су фаворизовале фрагментарни одговор уместо комплексног интегралног одговора. Оно што умањује ефикасност и квалитет у функционисању институција јесте огромна количина оспорених предузетих мера у смислу прекомерне употребе силе, нарочито од стране припадника МУП-а. Иако је директним увидом на терену, Заштитник грађана утврдио је да током протеста у Београду 8. јула 2020. године „полиција није користила прекомерну силу према учесницима тог окупљања, осим у појединачним случајевима због којих је Заштитник грађана покренуо поступке контроле законитости и правилности рада МУП-а Србије“ (Заштитник грађана, 2020).

Одлика комплексног адаптивног система је значајан утицај једног на остале сегменте система (Holden, 2005). На трагу тог значајног обележја система, може се извести закључак да институције сектора безбедности нису током кризе деловале као интегралан комплексан адаптиван систем, већ као три засебне целине без задирања у домен задатака осталих институција. Ни у једном случају није показана јасна међуинституционална сарадња која би омогућила „учење“ из несвакодневне кризе и систематизовала рад у будућности. Мада су се институције у сва три случаја брзо адаптирале на новонасталу околност и модификовале послове које обављају, чини се да на нивоу комплексног адаптивног система, таква адаптабилност није остварена.

Закључна разматрања

Већ је истакнуто да је циљ овог рада стицање додатног увида у стратешко организовање сектора безбедности. Сагласно томе, било је могуће пружити оцену квалитета институционалне адаптабилности у правовременом и адекватном одговору на атипичне кризне ситуације. У овом раду је приказано на који начин су институције сектора безбедности – Војска Србије, Министарство унутрашњих послова (у првом реду полиција), као и Безбедносно-информативна агенција реаговале на промењену околност узроковану глобалном пандемијом. Аутори су приказали модалитете и специфне одговоре институција на неколико пратећих појава епидемије. Установљено је да упркос атипичности испољавања претњи, институције сектора безбедности су релативно поуздано одговориле на кризу. У прилог томе иде чињеница да су готово све мере које су предузете, управо мере које су иначе део послова предвиђене правним прописима.

Главни налази овог истраживања односе се на могућност смештања система безбедности у аналитички оквир комплексног адаптивног система. Даља истраживања чији би предмет било тестирање појединачних својстава комплексног адаптивног система на конкретним ситуацијама, имала би значајан друштвени допринос. Налази таквих (идеално интердисциплинарних) истраживања би у великој мери систематизовали и рационализовали процес доно-

шења стратешких одлука у вези са организовањем институција система и тиме омогућили њихово стално унапређење. Указано је и на потребу свеобухватнијег одговора и садејства институција, имајући у виду да оно што је приказано у јавности указује на појединачно поступање.⁴

Мада је адаптабилност система безбедности на испољавање „нових“ претњи једна од важних карактеристика његове успешности, природно је да сегменти система (појединачне институције) не могу подједнаком брзином да третирају нарушавање безбедности. У складу са тим, будућност развоја пандемије узроковане коронавирусом (бар на кратак рок) није могуће предвидети. Ток пандемије, а нарочито у Републици Србији и региону ће директно диктирати меру до које систем треба да се адаптира како би остварио успех.

Литература:

1. Bjelajac, Željko, Filipović, Aleksandar, (2020): Lack of Security Culture in Facing the COVID-19 Pandemic. *The Culture of Polis*, Year XVII (2020), No. 42, 383-399
2. Bjelajac, Željko, Filipović, Aleksandar, (2018): Uticaj masovnih medija na degradaciju savremenog društva, u: Uticaj masovnih medija na degradaciju savremenog društva, ur. Željko Bjelajac i Aleksandar Filipović, posebno izdanje, *Kultura polisa*, 9-21
3. Cilliers, Paul & Spurrett, David, (1999): “Complexity and post-modernism: Understanding complex systems”, *South African Journal of Philosophy*, 18(2), 258–274.
4. Cilliers, Paul (1998): “Complexity and postmodernism”, London: Routledge
5. Đorđević, Saša, (2020): “Policija u vreme vanrednog stanja”, Beograd: Beogradski centar za bezbednosnu politiku
6. Dyzenhaus, David, (2006): *The constitution of law: Legality in a time of emergency*, Cambridge: Cambridge University Press.
7. Fidler, David, (2007): “Architecture amidst anarchy: global health's quest for governance”, *Global Health Governance*, 1(1), 1–17.
8. Hill, Peter, (2011): “Understanding global health governance as a complex adaptive system”, *Global Public Health*, 6(6), 593–605.
9. Holden, Lela, (2005): “Complex adaptive systems: concept analysis”, *Journal of advanced nursing*, 52(6), 651–657.
10. ICAO, (2020): *Effects of Novel Coronavirus (COVID-19) on Civil Aviation: Economic Impact Analysis*, Montreal: ICAO Air Transport Bureau
11. ICJ, (1983): *States of Emergency: their impact on human rights*, Geneva: ICJ Press
12. Keith, Linda, & Poe, Steven, (2004): Are Constitutional State of Emergency Clauses Effective-An Empirical Exploration. *Human Rights Quarterly*, 4(26), 1071–1097.
13. Liu, Jia Jiu et al., (2020): “Mental health considerations for children quarantined because of COVID-19”, *The Lancet Child & Adolescent Health*, 4(5), 347–349.
14. Motamedi, Kurt, (1977): “Adaptability and copability: A study of social systems, their environment, and survival”, *Group & Organization Studies*, 2(4), 480–490.
15. *Zakon o važenju uredaba koje je Vlada uz supotpis predsednika Republike donela za vreme vanrednog stanja* (“Sl. glasnik RS“, br. 65/2020)
16. *Zakon o policiji Republike Srbije* („Sl. glasnik RS“, br. 6/2016, 24/2018 i 87/2018)

⁴ Главно сазнајно ограничење овог рада јесте одсуство званичних извештаја институција који се односе на рад органа током кризе.

17. Ministarstvo zdravlja Republike Srbije (2020), Kovid19 Platforma, dostupno na: www.covid19.rs (04.08.2020.)
18. *Naredba o ograničenju i zabrani kretanja lica na teritoriji Republike Srbije* („Sl. glasnik RS“, br. 34/2020)
19. *Naredba o organizovanju i sprovođenju mere karantina* („Sl. glasnik RS“, br. 33/2020)
20. *Naredba o proglašenju epidemije zarazne bolesti Kovid19* („Sl. glasnik RS“, br. 37/2020)
21. *Odluka o zatvaranju graničnih prelaza* („Sl. glasnik RS“, br. 25/2020-3, 27/2020-14, 35/2020-18, 47/2020-3, 66/2020-10)
22. *Odluka o proglašenju bolesti Kovid19 izazvane virusom SARS-CoV-2 zaraznom bolešću* („Sl. glasnik RS“, br. 23/2020)
23. *Ustav Republike Srbije* („Sl. glasnik RS“, br. 98/2006)

Интернет извори:

1. Beta, (2020): *Vučić: Velika zahvalnost BIA za pomoć u borbi protiv korona virusa*, dostupno na: <https://beta.rs/vesti/politika-vesti-srbija/126178-vucic-velika-zahvalnost-bia-za-pomoc-u-borbi-protiv-korona-virusa> (2.8.2020.)
2. Slobodna Evropa, (2020): *“Kako su tajne službe pratile kretanje građana Srbije”*, dostupno na: <https://www.slobodnaevropa.org/a/nadziranje-gradjana-srbije-odbor-za-kontrolu-sluzbi/30579785.html> (1.8.2020.)
3. WHO, (2020): *WHO Director-General's opening remarks at the media briefing on COVID-19 - 11 March 2020*, available at: <https://www.who.int/dg/speeches/detail/who-director-general-s-opening-remarks-at-the-media-briefing-on-covid-19---11-march-2020> (August 8, 2020)
4. Vojska Srbije (2020): *Logistička podrška Vojske Srbije održiva i neprekidna*, Dostupno na: http://www.vs.rs/sr_cyr/vesti/271114238BB311EAA7E10050568F5424/logisticka-podrska-vojske-srbije-odrziva-i-neprekidna
5. Zaštitnik građana, (2020): *Policija nije koristila prekomernu silu, pojedinačni slučajevi biće ispitani*, dostupno na: <https://www.ombudsman.rs/index.php/2011-12-25-10-17-15/2011-12-26-10-05-05/6693-p-lici-ni-ris-il-pr-rnu-silu-p-din-cni-sluc-vi-bic-isp-ni> (4.8.2020.)
6. Narodna skupština Republike Srbije, (2020): *Odbor za kontrolu službi bezbednosti*, dostupno na: <http://www.parlament.gov.rs/aktivnosti/narodna-skupstina/radna-tela/odbori,-pododbori,-radne-grupe.2385.html> (04.08.2020.)

SECURITY SECTOR'S ADAPTABILITY TO ATYPICAL MANIFESTATIONS OF SECURITY PHENOMENA: THE CORONAVIRUS EPIDEMIC IN THE REPUBLIC OF SERBIA

Summary: This paper aims to examine the capacity of security sector institutions of the Republic of Serbia to adapt and adequately respond to atypical manifestations of security phenomena. For these purposes, the authors deploy coronavirus epidemic in the Republic of Serbia in the period between March and July 2020 as the case study. The focus of the research is oriented towards four important segments that followed the coronavirus epidemic in Serbia: borders' closure (both Serbian and of the countries in the region), global inertness caused by the pandemic, declaration of a state of emergency, and protests as events whose manifestations were most visible.

The authors apply the postulates of the Complex Adaptive System concept to all four cases in order to provide an assessment of the adaptability of the Serbia's security sector institutions to atypical manifestation of the crisis. The research will result with profound insights into the strategic organization of the security sector and an assessment of the quality of institutional adaptability in a timely and adequate response to crisis situations.

Key words: Complex Adaptive System, strategic crisis management, COVID-19, corona virus, security sector, epidemic, protests